

Darko Gavrilović

ZNAČAJ HRVATSKE KULTURE I POLITIKE REGIONALNE STABILNOSTI U OČUVANJU HRVATSKOG NACIONALNOG IDENTITETA U VOJVODINI

Rad je urađen u okviru projekta “Kulturni turizam u funkciji očuvanja nacionalnog identiteta vojvođanskih Hrvata”, koji finansira Pokrajinski sekretarijat za visoko obrazovanje i naučnoistraživačku delatnost (Službeni list APV br.21/2019).

APSTRAKT

Autor će u radu prikazati dva od većeg broja kulturnih i političkih segmenata u očuvanju hrvatskog nacionalnog identiteta u Vojvodini. U tom smislu, u prvom delu rada autor će prezentovati mesto i značaj hrvatske kulture u okviru evropskog hrišćanskog civilizacijskog kruga, dok će u drugom delu rada istaknuti važnost aktivnosti pojedinih organizacija iz nevladinog sektora koje su doprinele jačanju regionalne stabilnosti, a samim time i pomogle u stvaranju uslova z očuvanje hrvatskog nacionalnog identiteta na prostoru Vojvodine.

KLJUČNE REČI: hrvatska kultura, politika regionalne stabilnosti, Vojvodina, nevladin sektor, Hrvati

HRVATSKA KULTURA KAO DEO EVROPSKOG CIVILIZACIJSKOG PROSTORA

Kultura u najširem smislu posmatrana ima više definicija, ali ono što ona svojim opsegom zahvata jesu egzistencijalna, misaona i duhovna strana društva koji svojim dostignućima se reflektuju i upotpunjavaju političku i ekonomsku organizaciju određene zajednice. U tom smislu kultura obuhvata i pojam civilizacije. S njim se u nekim segmentima poklapa, a u drugima zajedno sa drugim kulturama čini jedan civilizacijski prostor. Različitost kultura, kulturne dominacije većih kulturnih prostora nad manjima, presija i gašenje kulturnih identiteta kao i procesi homogenizacije kulturnog imperijalizma postali su jednom od dominantnih tema humanističkih nauka u vreme globalizma.¹ Kao što postoje različite kulture

¹ Više o tome kod Hamm, B. Smandych, R. /eds/, Cultural Imperialism. Rethinking Cultural Domination and Resistance. Toronto: Broadview Press, 2005.

tako i unutar svake od njih postoje različitosti na koje su uticali istorijski, sociološki, religijski i antropološki faktori dajući im diverzitet širih razmera. Ipak, ono što čini jednu kulturu homogenom jesu simboli koji povezuju njene pripadnike i u zavisnosti od njihove snage možemo da odredimo i kohezioni faktor pojedine kulture. Kultura sama po sebi nije cilj. Njena svrha u svakom društvu je da odredi (omeđi) društveno ispravno ponašanje.

Hrvatska kultura je razvijajući se oko 1400 godina godina na hrišćanskom – evropskom prostoru, pa samim tim i na balkanskom prostoru, nastojala da očoveči svoje pripadnike u okvirima hrišćanske civilizacije. U tom smislu, ona je u svetlim trenucima svoga uzleta, prateći visoke domete evropskog civilizacijskog kruga, crpela snagu iz najdubljih izvora hrišćanskog humanizma.²

Zbog svog geografskog položaja, ona je sažimala kulturne procese četiri različite kulturne sfere. Još u periodu prelaska iz antike u srednji vek na prostoru Hrvatske su se preplitali zapadni i istočni kulturni i politički uticaji dva Rimskog Carstva, a budući da je Hrvatska deo Srednje i Mediteranske Evrope njene prostore prelivaju kulturni uticaji Mediterana i kontinenta. Pri tome treba imati na umu da mediteranska Hrvatska ima urbanističku tradiciju dugu više od dve hiljade godina. Tako na primer, velike kulturno-istorijske promene izazvane seobama naroda, počevši od prvih narušavanja granica Rimskog Carstva do naseljavanja Hrvata, nisu bile presudne za razvoj Zadra i Trogira, dok za razliku od njih, Split i Dubrovnik su tek u kasnoj antici formirali svoju urbanu strukturu, tako da fizičkog kontinuiteta iz antike prema srednjem veku nije bilo.³ U ranom srednjem veku, nakon velike seobe naroda, nastupio je za Hrvate period uspešne izgradnje države koje je u kulturnom smislu sarađivala sa italičkim gradovima starog rimskog civilizacijskog kruga, a koji su preostali na obali. Tako je na prostoru koji su nastanjivali Hrvati započeo proces otvaranja prema rimskoj kulturi i umetnosti, što će se sa prihvatanje hrišćanstva još više učvrstiti, a najviše domete među ranim srednjovekovnim građevinama dostići u crkvi Svetog Donata u Zadru u kojoj su ograda oltara i prozori bili ukrašeni s providnim ornamentima poznatim pod nazivom hrvatski pleter.⁴ U to vreme razvijaju se i dva pisma koja su koristili

2 Ivan Supićić, Kršćanin i kultura u Hrvatskoj, [Bogoslovska smotra](#), Vol. 70, No. 3-4, 2000, str.619.

3 Vedrana Jović Gazić, Razvoj grada od kasne antike prema srednjem vijeku: Dubrovnik, Split, Trogir, Zadar - stanje istraženosti, *Archaeologia Adriatica*, Vol. 5., No. 1., 2011, str.152.

4 Hrvatski pleter poznat je i pod nazivom troplet. Karakterističan je za rani hrvatski srednji vek i pripada starohrvatskoj kulturi. U hrvatskoj istoriji kulture pojavljuje se u raznim oblicima na građevinskim objektima, odeći i predmetima za svakodnevnu upotrebu. Osim što se prvenstveno vezuje za Dalmaciju primerci su pronađeni i u

Hrvati, glagoljica i latinica. Nakon gubitka nezavisnosti, Hrvatska se od 12.veka nalazila u zajedničkoj državi sa Mađarskom. Uprkos gubljenju političke samostalnosti, ona nije izgubila dotok evropskih kulturnih dešavanja. Jačajući veze sa severom i zapadom, i tako dolazeći pod uticaj jakog srednjoevropskog kulturnog kruga hrvatska kultura se sve više nalazila involvirana u taj prostor. I tako dok se rana romanička umetnost pojavila u dalmatinskoj Hrvatskoj početkom 11. veka, s jakim razvojem manastira i reformom crkve, umetnost gotike je uplivala u prostor Dalmacije i Istre u 14. veku, u to zlatno doba slobodnih dalmatinskih gradova koji su trgovali s hrvatskom vlastelom na kopnu. U 15.veku, Dalmacija je osetila još jedan snažan uzlet evropskog civilizacijskog prostora ovekovečen u kulturi humanizma i renesanse.⁵ Nakon što se u 17. i 18. veku, Hrvatska, u okviru Habsburške monarhije ujedinila s delovima koje su ranije okupirali Mletačka Republika i Otomansko Carstvo, ujedinjenje je doprinelo, zbog i dalje prisutne vojne opasnosti od Otomana, nastanku velikih utvrda za zaštitnim rovovima i brojnim kulama izgrađene su zbog stalnih opasnosti. Dve najveće utvrde bile su Osijek i Slavonski Brod. Kasnije one su izrasle u velike gradove. Od tada urbano planiranje u baroknom stilu se moglo pronaći u brojnim hrvatskim gradovima. Od 19.veka, hrvatski romantizam je u mnogim segmentima pratio nacionalno buđenje hrvatskog naroda i u izvesnoj meri nalazio se pod uticajem, ali i proživio, sa stranačim težnjama Hrvata. Na prostoru Vojvodine brojna su materijalna i nematerijalna dobra kao sastavni delovi kulturne baštine Hrvata na tom prostoru. Kada je reč o književnosti bačkih Hrvata treba imati na umu da je ona “nejednako rasla i dozrijevala uz našu ovohrvatsku, matičnu” književnost.⁶ A u period između dva svetska rata objavljivanje časopisa i novina na hrvatskom jeziku u tom delu Vojvodine dostiglo je zavidan nivo pri čemu treba imati na umu da čak njih 29 nisu finansirale ni država ni crkva. U tom smislu, oni su dokaz afirmacije hrvatskog naroda u jednoj multietničkoj sredini.⁷ Pri tome su brojni materijalni i simbolički elementi

severnoj Hrvatskoj. Tako na primer, u Loboru i Iloku. Radovan Ivančević, Umjetnost razdoblja život I., Profil, Zagreb, 2001., str. 190; Anamarija Kvas, Dorian Loknar, Nikol Petelin, Sanja Jane, Hrvatski pleter, Časopis za metodiku i nastavu matematike, vol.16, No.61, 2015, str.41.

⁵ O opisima pesnika i pisaca dalmatinskih gradova u kasnom srednjem veku videte više kod Nevenka Bezić-Božanić, Dalmatinski gradovi i Dubrovnik u djelima hrvatskih latinista, Dani Hvarškoga kazališta, Vol. 18, No. 1, 1992.

⁶ Mijo Škvorc DI, Književnost bačkih Hrvata, (prikaz), Crkva u svijetu : Crkva u svijetu, Vol. 5 No. 2, 1970, str.194.

⁷ Ante Sekulić, Listovi i časopisi bačkih Hrvata od Ivana Antunovića do 1941, Migracijske i etničke teme, Vol. 6, No. 3, 1990, str.413.

reprezentu njihove viševjekovne prisutnosti u panonskom području.⁸ Naime, integracioni procesi Bunjevaca⁹ u korpus moderne hrvatske nacije su završili još krajem 19.veka osim kada je reč o podunavskim Bunjevcima. Kod njih se subetnički naziv zadržao do danas. To ne znači da krajem 19.veka pripadnici Šokaca i Bunjevaca u Potisju i Podunavlju nisu razvijali hrvatsku nacionalnu svest. Još tada je biskup Ivan Antunović pisao da su nakon bitke na Mohačkom polju Srbi i Hrvati živeli na prostoru Podunavlja zajedno jer, kako kaže, „gdi je god bilo Srbah, tamo je u većem ili manjem broju bilo takodjer Bunjevcah i Šokacah, ili kako se danas volimo nazivati, Hrvatah ...“¹⁰

Danas, Hrvati u Srbiji su u većini viševjekovno domicilno stanovništvo i kao takvi predstavljaju relativno heterogenu nacionalnu zajednicu, čiji pripadnici u najvećem broju žive u Vojvodini. Kulturna baština kako materijalna tako i nematerijalna, Hrvata u Vojvodini je viševjekovna i raznovrsna, a po obimu je velika i bogata. Uprkos tome, ona je ostala neistražena, uvelike neevidentirana i s deficitima u stručnoj obradi. Kao takva, još uvek je nedovoljno dostupna i malo je poznata široj javnosti.¹¹

S druge strane, hrvatska kultura se, poput ostalih evropskih kultura tokom 20.veka našla pod udarom totalitaritarnih ideologija i u tom smislu fašizam i etnički nacionalizam su ostavili traga na njoj pa su tako osim, jednim delom, nacionalne (etničke) pripadnosti Hrvata balkanskom prostoru i segmenti ideologija involvirani u nju. Prisustvo Hrvata na balkanskom i centralno evropskom prostoru omogućili su prisustvo tog naroda u krvavim istorijskim epizodama međusobnih pokušaja istrebljenja i progona naroda. U ekstremnim političkim sukobima i ratovima, potirali su se balkanski narodi i pretili da izbrišu kulturno nasleđe “drugog”. Dakle, pitanje različitosti kultura u modernom društvu postavilo se s problemom kulturnih, rasnih i etničkih konflikata, a kao odgovor na te probleme, pojavio se multikulturalizam, odnosno,

⁸ Mario Bara, Kulturna baština Hrvata u Vojvodini i mogući modeli njezine zaštite, rad prezentovan na skupu Hrvatsko-srpski odnosi, Golubić 2013, str.16.

⁹ O prostoru koji naseljavaju Bunjevci vidi kod Slaven Bačić, Nacionalno-integracijski procesi Bunjevaca u Bačkoj i u ugarskom Podunavlju, Godišnjak za znanstvena istraživanja, br.2,Subotica 2010, str.65-76.

¹⁰ Ivan Antunović, Razprava, o podunavskih i potisanskih Bunjevcih i Šokcih u pogledu narodnom, vjerskom, umnom, građanskom i gospodarskom, Beč, 1882, str.69, u Andrija Anišić, Antunovićeve misao za naše vrijeme, Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa, Identitet Bačkih Hrvata, Zagreb-Subotica, 2010.

¹¹ <https://www.subotica.info/2019/09/23/kultura-hrvata-u-vojvodini>

smanjenje isključivosti, a povećanje tolerancije i snošljivosti između kulturnih različitosti u društvu.¹²

REGIONALNA STABILNOST POVERENA NEVLADINOM SEKTORU KAO JEDAN OD IMPERATIVA ZAŠTITE HRVATSKOG IDENTITETA U VOJVODINI NA POČETKU 21. VEKA

O zaštiti kulturnog identiteta nacionalnih ili manjinskih zajednica ne može se govoriti bez ostvarivanja prava na političku zaštitu, prava na verski identitet i ekonomski prosperitet. Na žalost, za vreme ratova na prostoru nekadašnje Jugoslavije, Hrvati u Srbiji našli su se u teškom položaju, kao i druge manjine u ostalim republikama koje su bile zahvaćene ratovima, s posebnim naglaskom na one manjine čije su nacionalne većine u matičnim republikama bile uključene u etničke sukobe. Na taj način položaj nacionalnih manjina tokom ratnih sukoba bio je flagrantno kršen, a njihov oporavak, u periodu mira, sporo je i sa mukom popravljan. Za unapređenje položaja nacionalnih manjina, pa time i hrvatske zajednice u Srbiji, važan je bio proces regionalne stabilnosti i pomirenja, koji je počeo odmah po prestanku ratnih dejstava i bio je poveren prvenstveno nevladinom sektoru u koji su se uključili naučnici iz Hrvatske i Srbije koji su bili spremni da otpočnu dijalog u vezi sa prevazilaženjem problema iz najnovije prošlosti. U tom smislu, ulogu vodilje u procesu pomirenja i učvršćivanja stabilnosti u regionu uzela je na sebe nevladina organizacija iz Hrvatske „Dijalog“. Na skupovima koje je ova organizacija vodila raspravljano je po prvi put nakon rata u Hrvatskoj o položaj nacionalnih manjina u Hrvatskoj i Srbiji u 20. veku. Otvorene su rasprave o prošlosti i perspektivama odnosa Hrvatske i Srbije te njihovih građana, a u tom sklopu i rasprave o položaju nacionalnih manjina u tim državama, s posebnim osvrtom na teme Srba u Hrvatskoj i Hrvata u Srbiji. Time se pokazalo da pojedini istoričari u obe zemlje (RH i RS) izražavaju spremnost za dijalog, pri čemu i ranija zajednička istorija može, u sklopu naučnih istraživanja i spoznaja, pripomoći otkrivanju i odstranjivanju falsifikata, mitova i stereotipa. Ovim naporom, nevladin sektor i naučnici, započeli su proces ponovnog uspostavljanja odnosa dve države i dva naroda, čime su, otvorili i proces poboljšanja položaja i statusa te pitanja prava nacionalnih manjina u RH i RS, izvedeno Srba u Hrvatskoj i Hrvata u Srbiji u okvirima nevladinog sektora i jednog dela naučne zajednice.¹³ Ni političari nisu

¹² Ivan Cifrić: Raznolikost kultura kao vrijednost, Socijalna ekologija, Zagreb, Vol. 16 (2007), No. 2 -3, str.186.

¹³ Igor Graovac, Položaj nacionalnih manjina u Hrvatskoj i Srbiji u 20.stoljeću u Dijalozima Povjesničara / Istoričar, s posebnim osvrtom na teme Srba u Hrvatskoj i Hrvata u Srbiji, <https://chdr->

ostali izvan kruga procesa regionalne politike pomirenja. Ona je pokazivala posebno plodne rezultate u vreme kada su predsednici Srbije, odnosno Hrvatske, bili Boris Tadić i Ivo Josipović. Veliki korak ka političkoj stabilnosti u odnosima između dve države učinila je i Grupa prijateljstva između poslanika Narodne skupštine Srbije i Hrvatskog sabora. Ipak, najveće političke napore kroz gotovo tri decenije rada ulagali su politički predstavnici nacionalnih manjina koji su prošli dug put koji je bio sačinjen, ne samo od političke borbe, već i od mržnje političkih protivnika, osuda i zastrašivanja i to naročito u vreme dok su se na čelu Savezne republike Jugoslavije i Hrvatske nalazili Slobodan Milošević i Franjo Tuđman.

Od uspostavljanja dobrih odnosa između dve države pa samim tim i bitnog unapređenja položaja hrvatske zajednice u Srbiji i srpske zajednice u Hrvatskoj, poseban napor u uspostavljanju saradnje i unapređenja položaja dve zajednice, na polju nevladinog sektora, daje Centar za istoriju, demokratiju i pomirenje. Koncept rada pomenute organizacije zasniva se na objedinjavanju tri načina delovanja po pitanju zaštite identiteta nacionalne zajednice. To su: delovanje i sadejstvo nevladinih organizacija koje su spremne da štite identitet hrvatske odnosno srpske nacionalne zajednice putem organizacije skupova i nastupima u javnosti, podsticanje saradnje političkih predstavnika Hrvata u Srbiji i Srba u Hrvatskoj u smislu uzajamnog lobiranja i kreiranja zajedničke politike po pitanju popravljavanja i unapređivanja položaja sopstvnog naroda u dve države i konačno naučna aktivnost profesora sa Univerziteta u regionu ali i šire kao i naučnika iz regionalnih naučnih institucija koji će objektivnim sagledavanjem prošlosti, a ne podležući mitovima i stereotipima, osvetljavati skoriju prošlost, koja je, na žalost, od devedesetih godina prošlog veka, zbog nacionalističkih i šovinističkih političkih interesa bila zamagljivana i iskrivljavana. Tome već dvanaest godina služe naučni i politički napori izraženi na naučnim skupovima u Golubiću (obrovačkom). Na njima je, do sada, učestvovalo više od 150 naučnika iz Srbije i Hrvatske, ali i iz Sjedinjenih Američkih Država, Grčke, Nemačke, Mađarske i Bosne i Hercegovine. Politički predstavnici Srba iz Hrvatske i Hrvata iz Srbije u više navrata su se sastajali na tim skupovima uaglašavajući svoju politiku koja je išla ne samo ka isticanju političke situacije u kojoj se nalaze pripadnici njihovih naroda već i ka nuđenju konkretnih rešenja, otvaranju mogućnosti saradnje i unapređivanju politike regionalne stabilnosti. Takođe, jedan broj naučnih skupova bio je obeležen i sastancima političara onih stranaka koje nisu nacionalno obeležene i predstavnika medija, a čija politička orijentacija je usmerena ka politici pomirenja i

razvijanju razumevanja u regionu. Na poslednja tri naučna skupa, organizatori su omogućili i susrete lokalne povratničke populacije sa naučnicima koji se bave temama iz ruralnog turizma i kulturnog turizma u cilju jačanja ekonomskog i kulturnog aspekta očuvanja njihovog identiteta na prostoru severne Dalmacije.

Na dosadašnjim naučnim skupovima koji su organizovani u Golubiću (obrovačkom) veći broj radova bio je posvećen zaštiti identiteta Hrvata u Srbiji. Oni su pokrenuli čitav niz pitanja iz oblasti politike, prava, ekonomije, turizma i kulture. Na osnovu predloženih naučnih istraživanja uočljivo je da bez sadejstva svih pomenutih oblasti nije moguće ostvariti prosperitet nacionalne zajednice, da u slučaju da samo jedna oblast ostane isključena iz procesa unapređenja, praktično čitava zajednica prestaje da ostvaruje napredak a time se odmah i njen opstanak dovodi u pitanje, što nas vraća na politiku koja se vodila tokom devedesetih godina prošlog veka.

Kada je reč o kulturnom razvoju hrvatske zajednice u Srbiji treba napomenuti da on jednim delom zavisi od kulturnog razvoja Srba u Hrvatskoj, jer reciprocitet je mogući način traženja da se ostvare jednaka prava obe zajednice što u stvari, sa unapređivanjem prava jedne od njih u bilo kojoj oblasti, može da podstakne i napredak druge zajednice. Naravno, reciprocitet nije jedini način ostvarivanja većih mogućnosti za kulturni razvoj. On se ogleda i u političkoj borbi, ali i u različitim vidovima ostvarivanja saradnje na polju kulturno-umetničkih društava i naučnih i kulturnih ustanova. Za očuvanje hrvatskog kulturnog identiteta treba istaći vrednost kulturne saradnje Srbije i Hrvatske koja leži upravo u činjenici da na tom planu ova dva naroda ne moraju počinjati od nule. Temelj građenja novih odnosa bazira se na zajedničkoj kulturi u kolektivnom sećanju ljudi koja je stvarana decenijama pre rata, duhovnom nasleđu naše dve države i nepostojanju jezičkih barijera. Pozitivna, kreativna i progresivna iskustva iz perioda pre rata koja su postojala u medijima, televiziji, filmu, pozorištu, kulturnoj i intelektualnoj sceni bivše Jugoslavije mogu se prilagoditi novim uslovima i poslužiti kao zdrava osnova.¹⁴ Kako je istakla Jasmina Stojanović na jednom od skupova u Golubiću, „Zoran Milutinović, predavač i šef katedre za istočnoevropske jezike i kulturu na London Juniversiti koledžu (London University College), smatra da Jugoslavija nije bila prost zbir svojih sastavnih nacionalnih kultura, već da je

14 Jasmina Stojanović, Saradnja i razmena u oblasti kulture između Srbije i Hrvatske od raspada bivše države, str.3.
https://chdr-ns.com/pdf/documents/golubic2010_jasmina_stojanovic.pdf

tokom sedam decenija svog postojanja uspeła da stvori jedan nadnacionalni, zajednički kulturni sloj u kome je učestvovala cela zemlja.¹⁵

Kulturni razvoj Hrvata u Srbiji zavisi i stepena prilagođavanja novim političkim i ekonomskim uslovima u regionu, ali i u Evropi. U tome mogu da uspeju jedino ako nastupaju sa jednako raspoređenom energijom u sledećim pravcima: zajednički u političkom¹⁶, ekonomskom i kulturnom smislu u Srbiji, putem cross-border saradnje sa Hrvatima iz pograničnih oblasti Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Mađarske uz čvrste političke veze sa Hrvatskom, u saradnji sa srpskom nacionalnom zajednicom u Hrvatskoj koja deli sa hrvatskom nacionalnom zajednicom mnoge zajedničke probleme i najvećim delom i na žalost samo deklarativno ostvarena prava, i konačno, uključivanjem u svoja politička i kulturnoprosvetna tela onih članova naučne i kulturne zajednice u Vojvodini koji podržavaju očuvanje istorijskih, političkih i kulturnih vrednosti Hrvata sa tih prostora.¹⁷ Ono na čemu bi Hrvati u Srbiji i dalje trebali da insistiraju kada je reč o zaštiti kulturnog identiteta jesu pitanja školstva i školskih udžbenika na hrvatskom jeziku, hrvatskog jezika kao službenog jezika i hrvatskih medija u Srbiji. I o tim pitanjima je raspravljamo tokom višegodišnjih skupova o hrvatskim i srpskim temama u Golubiću (obrovačkom). Po pitanju jezika i medija kao zaštitnika kulture do sada se, na osnovu predočenih materijala sa pomenutih skupova, može zaključiti sledeće:¹⁸

- Od početka devedesetih godina traju nastojanja da se hrvatski jezik uvede u neke domene javnog sporazumevanja u Vojvodini. Njihov je dosadašnji vrhunac priznavanje hrvatskog jezika kao jednog od šest službenih jezika u pokrajinskom Statutu iz 2009.godine (njegovo korišćenje i dalje prate velike teškoće koje se vide u tome da prema popisu stanovništva iz 2002, u Vojvodini živi 56 546 Hrvata, a samo su 21 053 osobe hrvatski navele kao materinji jezik).¹⁹

15 Isto.

16 O političkom angažovanju Hrvata u Vojvodini više je pisao Tomislav Žigmanov. O tome u M.Bara, T.Žigmanov, Hrvati u Vojvodini u povijesti i sadašnjosti –osnovne činjenice-, Subotica 2009.

17 Darko Gavrilović, Nemanja Dukić, Problemi tranzicije u Srbiji i položaj hrvatske nacionalne manjine u Vojvodini, <https://chdr-ns.com/pdf/documents/golubic-2012-darko-gavrilovic.pdf>

18 Zaključci su prezentovani u gore navedenom radu.

19 Inače, status službenog jezika, hrvatski je dobio u Subotici 1993 godine. Stanje se popravilo nakon 2004, kada je pri gradskoj upravi ustanovljena Služba za prevoditeljske poslove za hrvatski. Unapređenje je bilo omogućeno i donošenjem Zakona o pravima i slobodama nacionalnih manjina iz 2002, pa je tako 2005.godine hrvatski postao službeni jezik u naselju Stara Bingula na području Sr.Mitrovice, 2006.godine u naselju Sonta na području Aptina, a

- Solidan osnov koji pruža mogućnost zaštite identiteta imaju i mediji od kojih je prema mom skromnom mišljenju najvažnija „Hrvatska riječ“ (2003), s tim da je nedeljnik sa istim imenom izlazio u Subotici od 1945 do 1956, a dvonedeljnik „Žig“ od 1994 do 2001.godine. Od periodičnih publikacija bitan je glasnik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini, „Glas ravnice“ (s prekidima od 1990), te „Godišnjak za znanstvena istraživanja“ Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata (od 2009) naravno tu su i drugi časopisi i novine. Od elektronskih medija smatram da je najvažniji program na hrvatskom jeziku inače trojezičnog „Radio Subotica“ koji je uveden 1998, a od 2007.godine emituje se 3 sata svaki dan. Od 2005, na „Radiju Bačka“ u Baču jedanput nedeljno je počela da se emituje emisija na hrvatskom jeziku, a na „Radiju Sombor“ također jedan put nedeljno emisija u trajanju od jednog sata. Hrvatski jezik je sastavni deo programa „Radio Marija“, a od 2010.godine, na „Radio televiziji Vojvodina“ počeli su da se emituju svakodnevno desetominutni dnevni na hrvatskom jeziku te dve polučasovne emisije iz kulture nedeljno. Od 2001.godine, na gradskim tv stanicama u Subotici i Somboru (s povremenim prekidima) emitovane su polučasovne emisije na hrvatskom jeziku i to jednom nedeljno. Osim što je prisutan u medijima, hrvatski jezik je ušao u vojvođanske škole od jeseni 2001.godine. Te je godine u Srbiji kao izborni predmet uveden veronauk, pa se rimokatolički veronauk spontano počeo da izvodi na hrvatskom jeziku, mada to nije bilo službeno određeno.²⁰

Osim navedenih vidova zaštite identiteta Hrvata u Vojvodini treba na kraju navesti i turizam kao mogući pravac u očuvanju hrvatskog identiteta u Vojvodini. Naime, turizam je gotovo jedina ljudska aktivnost, koja može atraktivno prirodno i kulturno dobro, pa i ono nematerijalno, konvertirati u ekonomsko dobro i to bez njegove degradacije ako se primenjuju načela održivog razvoja. Upravo zbog toga, kulturni turizam, čiji je motiv turističkog kretanja kulturno dobro, treba da iskoristi ovu jedinstvenu moć umetnosti u ispravljanju politički pogrešnih odluka, koji se odnose na nacionalnu netrpeljivost između Hrvata i Srba. Svako kulturno dobro, kao značajan subindikator turističkog proizvoda ima evokativnost.²¹ On utiče na proširenje znanja kao na primer kada je reč o rodnim kućama ili mestima na kojima su živeli

2008, u naseljima Monoštor i Bereg na području Sombora. Godine 2009, hrvatski je postao jedan od 6 službenih jezika u vojvođanskim pokrajinskim telima i organizacijama. Isto.

20 Petar Vuković, Kako skrbiti za hrvatski jezik u Vojvodini?, Godišnjak znanstvena istraživanja, br.2, Subotica 2010, str.97.

21 Snežana Besermenji, Uloga subindikatora evokativnost u zbližavanju Hrvata i Srba na primeru rodne kuće bana Josipa Jelačića, https://chdr-ns.com/pdf/documents/golubic2010_snezana_besermenji.pdf

velikani srpskog odnosno hrvatskog naroda poput Nikole Tesle, Milutina Milankovića ili bana Josipa Jelačića. Kada je reč o potonjem i zaštiti kulturnog identiteta Hrvata u Srbiji, neophodno je raditi kako na kulturnoj i turističkoj vidljivosti njegove rodne kuće u Petrovaradinu tako i na korišćenju njenih potencijala kao doprinosu prevazilaženja nacionalnih sukoba između Hrvata i Srba, odnosno, unapređenju položaja Hrvata u Srbiji. Čin obnove Jelačićeve kuće sa sobom je doneo i političku i civilizacijsku poruku da je rodna kuća Josipa Jelačića prepoznato kulturno nasleđe u Vojvodini. Međutim, rodna kuća bana Jelačića je samo jedan atraktivan primer. Očuvanje starih seoskih i gradskih područja sa naglaskom na očuvanje kuća u kojima su živeli (ili i danas žive Hrvati). Povezivanje kulturne baštine i turističke ponude su od izuzetnog značaja. Takav primer pružaju: etno Didina kuća u Baču, etno kuća Mali Bodrog i etno kuća Kuveljić u Bačkom Monoštoru, etno salaš u Đurđinu i druge, samo su primeri takvog delovanja. Salaška naselja su svojevrsni kulturni krajolik i kao takva bi ih trebalo zaštititi.²² Odgovoran odnos prema ostaloj materijalnoj i nematerijalnoj kulturnoj baštini koja može da bude turistički valorizovana takođe su veoma važni za očvanje identiteta.

Zbog svega navedenog, treba istaći da je za zaštitu hrvatske kulture u Vojvodini neophodno uspostaviti i razvijati povezanost i saradnju između Hrvatskog Nacionalnog Vijeća, Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i kulturnih udruženja. Zatim primenjivati, jačati i širiti Zakonske odredbe vezane za zaštitu kulturne baštine koje treba da definišu vrste kulturnih dobara, mere zaštite i očuvanja kulturnih dobara, finansiranje zaštite i očuvanja kulturnih dobara, kao i druga pitanja u vezi sa zaštitom i očuvanjem kulturnih dobara, pri tome imjući u vidu da sve zakonske definicije imaju svoje utemeljenje u međunarodnim konvencijama o kulturnom nasleđu. Neophodno je ostvariti žive veze hrvatske zajednice u Vojvodini sa Hrvatskom, ali i sa srpskom zajednicom u Hrvatskoj u smislu pružanja uzajamne podrške u dobijanju većih prava. U pomenute procese treba uključiti političke stranke koje imaju volju i osećaj za pitanja zaštite identiteta manjinskih zajednica kao i iskoristiti agilnost i spremnost nevladinog sektora koji u sve većoj meri pokazuje senzibilitet za pitanja manjinskih zajednica na prostoru nekadašnje Jugoslavije.

Darko Gavrilovic

22 M. Bara, nd.

THE IMPORTANCE OF CROATIAN CULTURE AND POLICY OF REGIONAL STABILITY IN THE POLITICS OF CROATIAN NATIONAL IDENTITY PRESERVATION IN VOJVODINA

KEY WORDS: Croatian culture, regional stability policy, Vojvodina, non-governmental sector, Croats

SUMMARY

This paper discusses the Croat cultural heritage and within specially the cultural heritage of Croats from Vojvodina, as its integral parts with numerous material and symbolical elements. The multi-century presence of Croats within the Balkan, Mediteranian and Panonian cultural areal is clearly attested by presence of rich heritage (architecture, customs, art, linguistic heritage, etc.). The paper discussed what steps have been made so far in commemorating Croat cultural values from Vojvodina and what are the prerequisites of instituting a registry of their cultural heritage. At the end the paper brings potential models of protection of cultural heritage. The models discussed are not only dependant on legislative regulations but, and primarily, also on motivation of republic and provincial institutions, Croat national institutions and NGO's. Thanks to the willingness of representatives of Croats in Vojvodina and resrepresentatives of democrat parties same as ngo and cultural activists tthe Croatian minority have capacities to be faced with political and cultural challenges in the future.